

Teatre al Matarranya

La mostra "Aficiona't" porta, al novembre i desembre, un interessant seguit d'obres a molts pobles de la comarca. [p.4]

Premis Josep Galan

El 24 de novembre es van lliurar a Mequinensa uns premis per la defensa de la llengua ja tradicionals al Baix Cinca. [p.7]

TEMPS DE FRANJA

digital.6

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Concert de Rafael Casas

El cantautor d'Alcampell donà un concert a Tamarit el 12 d'octubre amb textos seus en català, anglès i castellà.

[p.12]

Nit de poetes a Girona

El Pati de les Magnòlies d'aquesta ciutat acollí una trobada de poetes on hi va participar el matarranyenc Juli Micolau.

[p.14]

ÀNGEL VILLALBA

Homenatge a Favara

[p.6]

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 7 Baix Cinca
- 10 Entrevista: Teresa Cabanes, Centre de la Cultura Catalana a Andorra
- 12 Llitera
- 14 Cultura
- 15 Tema del mes
- 16 Aragó
- 17 Galeria de personatges
- 18 Opinió

Imatge coberta: Àngel Villalba en el recital de Favara. Manipulat d'una foto d'en Carles Sancho

TEMPS DE FRANJA digital 6

Edita:

Iniciativa Cultural de Franja

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21

- Associació Cultural del Matarranya
- Consells Locals de la Franja
- Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
- Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isa Calaf
info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
Isabel Calaf • tempsfranja@orange.es

Consell de redacció:

El Matarranya: Josep M. Baró, José Miguel Gràcia, M. D. Gimeno, Carles Sancho.

El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.

La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Espluga, Glòria Francino i Josefina Motis.

Aragó: Màrio Sasot.
PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:

Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Revisió i confecció titulars de portada:

Màrio Sasot.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramón Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellès

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinsena:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papeleria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patriito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-d'roures:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Un "convençut" de la Independència

Senyora Josefina Motis,

Abans que res, gràcies per llegir-me. A la vostra carta del núm. 115 de *TdeF* feu quatre preguntes a "convençuts de l'independentisme". I com que m'hi anomeneu, m'ha paregut que us havia de respondre.

Com quedaria la parla i el territori de la Franja que pertany a Aragó si fos estranger? Era la primera pregunta.

Desitjo que la parla, és a dir, la llengua catalana a la Franja, no hi recule més i en això tindran molt a veure, com sempre, les actituds i comportaments dels parlants; pel que fa al territori i una Catalunya independent, espero que el nou Estat busque fórmules per potenciar el català a tot l'àmbit lingüístic, començant pel Principat, és clar: si el català "creix" a Catalunya, tothom se n'ha de beneficiar. Val a dir que serà bo que les associacions i les entitats veguen en Catalunya la locomotora lingüística i cultural i que hi vulguen pujar.

Quant a les relacions econòmiques, comercials, sanitàries, universitàries..., amb el nou estat, estic convençut que serien com ara i amb possibilitats de millorar molt des de les competències de Catalunya que, aleshores sí, serien plenes.

Fa gràcia que digueu si "Aragó fos estranger". Estranger de Catalunya? A mi, em

preocupa Catalunya i la Franja i sóc un convençut que el futur, si més no el lingüístic i cultural de les nostres comarques, passa per viure en plena convergència (amb perdó) amb Catalunya. I, és clar, Aragó és Espanya...

Les altres preguntes són per a especialistes. Un servidor només sóc "un convençut" de la necessitat de la Independència per a superar les crisis de Catalunya, però no em veig capaç de respondre la resta del qüestionari; amb tot, i com deia en el meu article de l'últim número digital de *TdeF*, fareu bé de buscar informació referent als apartats econòmics i de la dependència amb la UE que demaneu. Jo us proposo referències com: el *Centre Català de Negocis*, la *Fundació Catalunya Estat*, l'*Assemblea Nacional Catalana*, *Vilaweb*. Ah, i si pot ser, com també deia en aquell meu escrit, procureu no intoxicar-vos gaire amb les màquines de fer por de molts mitjans espanyols.

Francesc Ricart

Fe d'errates: Per error d'edició en el número 115 aparegué el títol *Fins quan abusareu de la nostra paciència?* a la secció Vanitas vanitatis (V. de Melchor), quan havia de ser: *La segona llei de llengües i la legalitat internacional*.

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. Envia'ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a: tempsfranja@orange.es

COMARCA DEL
matarranya

Diputació de Lleida

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCs

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Generalitat de Catalunya
Departament
de la Presidència

SUBSCRIU-T'HI

T. 978 85 15 21

tempsfranja@orange.es

Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

Paisatge de tardor

Com no podia ser d'una altra manera, la tardor arribà a les nostres comarques i els arbres, com cada any, van soltar les fulles adornant els camps amb una meravellosa catifa multicolor: tons marrons, grocs, ataronjats... I és que fins i tot, la mort té la seua estètica. Tot com s'esperava. Com cada any, la natura ha interpretat impecablement el seu guió. Ara, a les portes de l'hivern, ens adonem que encara hi ha fulles que, malgrat que alguns es van afanyar en posar data de caducitat, segueixen dèbilment enganxades a les branques: les disset pàgines de la Llei 10/2009 de 22 de desembre; la llei d'ús, protecció i promoció de les llengües pròpies d'Aragó. Potser en un instant, demà o avui mateix, siguin precipitades a terra per un fort cop de cerç. I tampoc, malgrat la intensitat de les pluges d'aquesta tardor, no han eixit encara a les nostres terres, tal com s'havia augurat, noves llengües com bolets: aragonès oriental, aragonès occidental, orientaragonès, etc.

No podem enganyar ningú, aquesta llei, no és la llei que nosaltres volíem. No esperàvem la grossa aquell dia tant "loterísticament" assenyalat, però sí un premi important. Entre altres coses, el desencís venia bàsicament perquè no contenia la paraula "cooficialitat". Ara bé, hem de reconèixer, sobretot ara que estem a punt de perdre-la, que posava negre sobre blanc tots els petits avenços que s'havien aconseguit al llarg d'aquest periple –autèntica odissea– i que reconeixia el nostre dret natural a la nostra llengua i cultura. I no oblidem, que era valenta en anomenar les coses pel seu nom, que parlava "clar i català" en aquests temps on les coses no es diuen pel seu nom ni al futbol –creixement negatiu en lloc de crisi, interrupció temporal de la convivència en lloc de divorci, tercera edat en lloc de vellesa, col·legiat en lloc d'àrbitre, etc.– i que, a més, també presentava una sèrie d'innovacions, com és la formació del Consell de Llengües d'Aragó.

Ha passat un any des de la tardor del 2011, des d'aquell 20N i del

MARINA BARRAFÓN

posterior canvi de govern a Espanya. I en aquest període, hem assistit a una sèrie de canvis vertiginosos pel que fa a la situació econòmica i social de tothom. Un munt de paraules amb connotacions negatives, abans adormides, bullen diàriament pel nostre cervell: acomiadaments, desnonaments, retallades, etc.; tantes que han aconseguit canviar-nos la perspectiva del món, ja que sembla que ara l'aspiració general de la majoria dels que encara conserven un lloc de treball i poden amb les factures i la hipoteca, és quedar-se mitjanament fotut i pregar per a que encara no vinguin coses pitjors. Deu ser per a això que la nostra prudent, semiconsensuada i descafeïnada llei de llengües, ens sembla ara "dinar de diumenge" i que ens dolgui veure-la desaparèixer; a més, davant de la perspectiva que ofereixen les millores anunciades pel PP en matèria lingüística. Ara, la nostra llei, "la grossa del 22 de desembre de 2011" o amb ironia, "la flaca", la tenim al corredor de la mort esperant la fi dels seus dies, condemnada amb falses acusacions, amb una granota de color taronja com els fulls dels ar-

bres d'aquesta tardor. I és que fins i tot la mort té la seua estètica.

I el pitjor de tot no és la malaltia, insistim, sinó el remei, la fórmula magistral que els nostres dirigents volen administrar-nos. El nou text conté una sèrie de propostes que van encaminades a acabar amb el problema per la via ràpida, mesures maquiavèl·licament dissenyades per aquells que suposadament tenen la missió de salvaguardar les nostres llengües. I és que aquest estiu hem tingut una mostra, a nivell global, de com salvaguardaran el patrimoni cultural a la nostra comunitat autònoma. *L'Ecce Homo* de Borja és el clar exemple de com els nostres dirigents volen veure la nostra llengua: feta un esperpent, que, perdoneu l'expressió, no la reconegui ni la mare que la va parir.

I nosaltres seguirem el nostre camí, endins del bosc, amb esperança renovada, esperant que passi aquest fred hivern i que aviat Ceres rebri de l'inframón Proserpina amb una primavera plena flors de colors i de fulles fermes als nostres arbres; i aquesta vegada, si pot ser i no és molt demanar, fortes i perennes.

III Mostra de Teatre al Matarranya

// JAIME CROS GIL

Novembre i desembre porten, un any més, variada i atractiva activitat teatral al Matarranya amb les IX Jornades Culturals i la III Mostra de Teatre "Aficiona't".

El 17 de novembre, l'autora Marta Momblant portava els seus *Apunts per resposta a cartes impertinents* a la Torre del Comte, i el 25 del mateix mes, el Grup Tramoians, de la Portellada, es va presentar a Ràfels amb una de les obres més conegudes de Miura: *Maribel y la extraña familia*.

Desembre arriba amb altres quatre regals per als aficionats de la comarca. El dissabte dia 1, a les 19:00 hores, a Fòrnols, cita amb Dolors Montagut i *L'aventura de Doris*, un monòleg amb una bona càrrega d'humor i sensibilitat.

Un dia mes tard, a la Freixneda, també a les 19:00 h, la cita és amb l'humorista Boto i els alumnes del 'Taller de monòlegs i improvisació teatral' que garanteixen el riure i el somriure. El grup de teatre de Massalió estarà a la Freixneda el dissabte 8 de desembre, a les 7 de la tarda, amb un divertidíssim embull d'H. D. Marcos: *Un mal dia*. Res a veure el títol amb el que es van a trobar els espectadors.

I finalment, el diumenge dia 9, a les 18:30 a la Portellada, el grup "La Quiquereta", de Pena-roja de Tastavins, ofereix l'obra de P.M. Herrero *No li busquis tres peus a l'alcalde*, una obra

PROGRAMA

VIERNES, 16 DE NOVIEMBRE DE 2012

- 19:00 h. Inauguración de las jornadas y exhibición presentación del libro *Arte Impertinente de la Comarca del Matarranya*/ *Heteromage*, a cargo de su autor Manuel Bos. En el Museo Juan Calero de CALACEITE.

SÁBADO, 17 DE NOVIEMBRE DE 2012

- 19:30 h. Teatro: *Apunts per resposta a cartes impertinents* a cargo de Marta Momblant Ribas. En el Teatro (Roca dels Trossos) de TORRE DEL COMTE.

DOMINGO, 18 DE NOVIEMBRE DE 2012

- De 11:00 a 19:00 h. **V MERCADO DEL MUNDO** En VALJUNQUERA.

VIERNES, 23 DE NOVIEMBRE DE 2012

- 19:00 h. Recital de poesia a cargo de Jaime Gómez. En el Museo Juan Calero de CALACEITE.

DOMINGO, 25 DE NOVIEMBRE DE 2012

- 11:30 h. Espectáculo de animación infantil *Pratamos* en la Comarca del Matarranya a cargo del grupo Algorabon. En el Centro Cultural de LA PORTELLADA.
- 18:30 h. Teatro: *Maribel y la extraña familia* a cargo del grupo Tramoians de La Portellada. En el Pabellón de RÁFELS.

SÁBADO, 1 DE DICIEMBRE DE 2012

- 17:00 h. Taller-embellido de frutas a cargo de Fruites. En el Centro Multicultural de FÓRNOLS.
- 19:00 h. Teatro: *L'aventura de Doris* a cargo de Dolors Montagut. En el Centro Multicultural de FÓRNOLS.

DOMINGO, 2 DE DICIEMBRE DE 2012

- 12:00 h. Espectáculo infantil *El libro de los secretos* a cargo del grupo Algorabon. En la Sala Multicultural del Ayuntamiento de RÁFELS.
- 19:00 h. Actuación del humorista BOTO y los alumnos del taller de monólogos e improvisación teatral. En el Centro Social de LA FREIXNEDA.

JUEVES, 6 DE DICIEMBRE DE 2012

- 18:30 h. Charla: *La importancia de conocer el patrimonio cultural* a cargo de la Fundación Quico-Llorens. En el Salón de Plenos del Ayuntamiento de TORRE DEL COMTE.

SÁBADO, 8 DE DICIEMBRE DE 2012

- 19:00 h. Teatro: *Un mal día* a cargo del grupo de teatro Masalió. En el Centro Social de LA FREIXNEDA.

DOMINGO, 9 DE DICIEMBRE DE 2012

- 12:00 h. Espectáculo infantil *Magia o ciencia?* a cargo de ENCICLIÀ circova presentada. En el Teatro La Germanada de CALACEITE.
- 18:30 h. Teatro: *No li busquis tres peus al alcalde* a cargo del grupo La Quiquereta de Tastavins de Tastavins. En el Centro Cultural de LA PORTELLADA.

Se respaldan en reserva el derecho a modificar o suspender cualquiera de los actos programados si la consideramos oportuno.

que únicament s'haurien de perdre aquells que no sàpiguen riure.

Fullet de les jornades

El fruit d'un esforç

En els darrers anys, dia a dia, ha anat creixent l'interès pel teatre entre la gent del Matarranya. Avui la comarca compta amb grups a la Portellada, Vall-de-roures, Massalió i Pena-roja, grups consolidats en els quals podem trobar actors i actrius amb una forta vocació i, en força cas-

sos, amb qualitat suficient per a no desentonar en el teatre professional. No podem ni hem d'ignorar el paper que juga en el creixement de grups i actors, el Departament de Cultura de la Comarca del Matarranya, el qual, amb David Arrufat al capdavant, ofereix cursos d'interpretació i direcció a tots els grups del Matarranya, que ha donat com a resultat aquesta Mostra de Teatre en la que, any rere any, grups i actors ens sorprenen, i sempre, molt grament.

L'ESMOLET

Llibertat absoluta // Carles Terès

He trobat, en un dels molts quaderns que vaig omplint, una definició de la llibertat absoluta. La vaig sentir a la pel·lícula *El aura*, pronunciada pel protagonista afectat d'epilèpsia. De la mateixa manera que les migranyes, alguns atacs d'epilèpsia venen anunciats per l'aura, un conjunt de trastorns de durada molt curta. Ricardo Darín —l'actor principal— afirmava que, en aquests instants previs a la crisi, quan saps que no hi pots fer res, és quan es pot sentir la llibertat en el seu estat més pur. No cal decidir res, perquè res no s'hi pot fer. Tota acció és inútil. És com l'engranatge inexorable i perfecte: una volta s'ha posat en marxa, no hi ha cap possibilitat d'aturar-lo, de torçar la seva cometa. És la llibertat total, només cal deixar-se endur pels esdeveniments.

En aquell moment el raonament em va xocar. La nostra educació judeocristiana sempre havia parlat del lliure albir com l'expressió màxima de la llibertat humana. Amb el temps, però, el

sentit d'aquelles paraules se m'ha anat desvetllant. Potser perquè estem gran part del dia prenent decisions, i la resta lamentant-nos de no poder intervenir en el curs desastrós de les coses. De fet, qui no ha enyorat aquells dies d'infantesa, quan abatuts per la febre la mare ens acotxava i ens posava la mà al front? Era un deixar-se anar, esperar mig abaltits l'hora del xarop o del canvi de llençols, el cap ple de somnis estranys i torbadors.

Passen els anys tan de pressa que, quan em sacsegen aquests records tan llunyans, em fa l'efecte que tot plegat ha estat una mena de somni enfebrat. Tornen les olors, la fressa del suburbi, les converses apagades dels pares a l'altra banda de la porta. Un pis minúscul, moltes il·lusions, tota una vida pel davant.

Ara queden les filles —"Elles", com escrivia en Desideri— i la seva llibertat de tenir-ho tot per fer. I l'esperança del dia en que nosaltres ens podrem deixar endur pel corrent.

La col·lecció “Lo Trinquet” continuarà

// CARLES SANCHO

La col·lecció “Lo Trinquet” va ser una iniciativa del Consejo Científico del Instituto de Estudios Turo-lenses que dirigia Montserrat Martínez i que va ser molt ben acollida per tots els membres del consell el 2008, per a donar veu a una part dels terolencs que tenen com a llengua pròpia el català. L'actual director de l'entitat, Gaudioso Sánchez, vol continuar promocionant el projecte. La col·lecció està destinada a publicar textos d'autors de la província o que hi estiguen vinculats, així com també a temàtica terolenca de qualsevol autor. Podran publicar-se diferents gèneres literaris: narrativa, poesia, teatre i assaig. La freqüència en l'edició era, en un principi, dos volums a l'any, però la crisi ha fet reduir la proposta a només un títol. El consell editorial està constituït per Artur Quintana com a director, José Miguel Gràcia i qui subscriu el text. Recordem que esta és la segona col·lecció publicada en català promoguda de les institucions autonòmiques aragoneses. La primera va ser “Pa de Casa” iniciada pel Govern d'Aragó el 1987 que més tard ha passat a anomenar-se “Literaturas de Aragón. Serie en Lengua Catalana” i que ha publicat un total de 22 volums. Amb el nom de “Lo Trinquet” que hem donat a

Acte de presentació de “Lo Trinquet” a l'Ajuntament de Calaceit

JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

la col·lecció, hem volgut recuperar un mot quasi oblidat que antigament representava un lloc de trobada i joc dels veïns, algunes vegades situat en les llonges dels ajuntaments, en els municipis baixaragonesos. La col·lecció pretén ser això mateix, un punt de trobada, de confluència, de debat i creació literària de tots els terolencs i terolenques que s'expressen lliurement en llengua catalana, la llengua pròpia del seu territori que es vol promocionar des de l'IET a través d'esta i altres iniciatives. Fins ara dins la col·lecció s'han publicat quatre tí-

tols. *Roda la mola. Poesia del Baix Aragó de llengua catalana dels orígens als nostres dies* –2009– a càrrec d'Artur Quintana, *Fora de temps, fora de lloc* –2009– un text teatral de Marta Momblant, *Pasqual Andreu, lo Florit. Lo Floro en vers* –2010– poemari sobre el mític bandoler matarranyenc de José Miguel Gràcia i *Les aventures del sastre Roc d'Arça* –2011– novel·la històrica ambientada en la Pena-roja del segle XVII de Desideri Lombarte. En procés d'edició el següent volum de Francesc Gil, un poemari que titula *Menú: la cuina del cor*.

DESPERTA FERRO

Sánchez Piñol del Matarranya // Joaquim Montclús

No hi ha cap dubte en afirmar que un dels millors escriptors en llengua catalana és el senyor Albert Sánchez Piñol i dintre de poc també ho serà en llengua castellana. *Victus* és el títol de la darrera novel·la escrita per aquest escriptor i aquesta vegada ho ha fet en castellà. Com ell mateix afirma no és una qüestió per entrar en el mercat castellà i vendre més llibres, sinó que hi ha altres raons, perquè la novel·la serà ràpidament traduïda al català. Es podrà estar d'acord o no en aquesta decisió, però és la voluntat de l'autor. Com ell mateix afirma: “és una història que està escrita en castellà, però el punt de vista és el català”. El senyor Lara, propietari de l'editorial Planeta, ha declarat que si Catalunya és independent traslladarà la seu de l'editorial fora de Catalunya. Sánchez Piñol és un independentista declarat que no té cap problema en escriure una novel·la en castellà. Ell mateix afirma que no es pot odiar una llengua que per les vicissituds històriques avui és parlada pel 100% dels catalans.

No vull entrar en més disquisicions, que cadascú tragi les seves conclusions.

Com ja s'ha dit en altres articles publicats en aquesta revista, l'escriptor, per línia paterna, és originari de la comarca del Matarranya, en concret de la població de la Torre del Comte i això ho deixa reflectit en moltes de les seves obres. *La gent del bosc* va ser un dels primers contes que va escriure i d'aquí en va sortir un guió per a la pel·lícula *El Bosc* rodada a Arnes i a la comarca del Matarranya i que s'estrenarà dintre de pocs dies. En la novel·la *Victus* una sèrie de fets passen a la vila de Beseit i la novel·la que està escrivint en aquests moments, els fets passen també a la comarca del Matarranya. No cal dir que com a periodista, sovint, en els seus articles parla de la Franja i del Matarranya.

Benvingut al club dels escriptors de la Franja i del Matarranya. Aprofito per suggerir que la llibreria Serret de Vall-doures faci una presentació de la novel·la.

Comiat del cantautor Àngel Villalba a Favara

// CARLES SANCHO

El passat dissabte 17 de novembre l'Àngel Villalba va dir adéu definitivament a les actuacions en directe, encara que no renunciava a entrar novament a un estudi de gravació per enregistrar vells i nous temes. El concert de comiat i de presentació del seu últim treball *Olivera d'Aragó* va tindre

lloc al Teatre Municipal de Favara que es va omplir de veïns, coneguts i amics del cantautor que era acompanyat dels músics que van enregistrar el seu últim CD i dels companys del Duo Recapte, Antoni Bengochea, veu, i Màriò Sasot bandúrria, que van interpretar, entre altres, dos poemes

Concert de comiat d'Àngel Villalba
CARLES SANCHO

nous del cantautor. El nonaspí Florencio Roc, guitarra, llaut i veu, Jean-Pierre Guitard, tècnic de so, Eugenio Arnao, percussió, i Alberto Navas, violí, de seguida van agafar el compromís de fer un recital molt especial dedicat al favarol. Precisament en este mateix marc l'Àngel va fer la seua primera actuació en directe fa quaranta anys acompanyant al cantant Pi de la Serra. El recital va ser altament emotiu i l'interpret va connectar amb l'auditori amb les cançons i els occurrents comentaris. En la part final de l'acte, el públic, que va participar molt activament en el concert, va cantar a cor *L'havanera de l'Algars*, interpretada en esta ocasió per Florencio Roc, un dels primers temes més celebrats del músic favarol. Un comiat molt merescut per a l'entrañable cantautor matarranyenc.

Arcadi Oliveres proposa a Favara eixides alternatives a la crisi

// NATXO SOROLLA

Arcadi Oliveres va exposar a Favara la seua visió sobre la crisi econòmica, en el Segon Fòrum "Segur que hi ha una altra eixida" organitzat per l'Associació Wilberto Delso. L'economista de la Universitat Autònoma de Barcelona, i membre actiu de moviments cristians i de justícia social, va emmarcar la nostra crisi econòmica en un context molt més substancial: la crisi alimentària, en què una part importantíssima de la població mundial no té accés als aliments bàsics. Ho va explicar a un nivell molt clar, fins i tot per als no introduïts en macroeconomia. Va realçar el fet que les demandes econòmiques que l'ONU fa per a resoldre la crisi alimentària són insignificants posades de costat amb les magnituds dels rescats a la banca o la despesa militar. Va defensar que l'especulació en les transferències internacionals de

capital havien de ser gravades econòmicament, de forma que moderaria l'especulació, i produiria suficients fons per a pal·liar la crisi alimentària.

Arcadi Oliveres també va defensar vies a nivell individual com la banca ètica, i va defensar que és irremediable que decresquem en el nostre consum material. A instàncies d'un públic entregat, Arcadi Oliveres va defensar la participació en moviments pel dret a l'autodeterminació i el moviment dels indignats. A pesar de tot, la conferència es va fer només en castellà, situació que reitera que encara tenim dificultats per normalitzar el català en actes a on hi ha públic de diversa procedència. En un marc ple d'ètica social caldria gestionar el multilingüisme de manera més ètica, i sobretot, protegint la llengua més dèbil.

L'ARGADELL

Del Matarranya a Portugal // Juli Micolau

Fa uns anys vaig assistir al Recercat de Badalona amb un amic d'Almenasp i des d'allà va vindre a tomb d'anar a Sant Jeroni de la Murtra: el principal motiu pel qual m'ha portat a fer un viatge a Portugal en quan he tingut ocasió.

Després d'haver creuat tot l'Aragó, Castella i part d'Extremadura arribàvem exhaustos a Fátima, ciutat que viu exclusivament del turisme religiós. D'allà vam anar cap a Porto –diuen que és la ciutat amb més pastisseries i esglésies per metre quadrat d'Occident. Visitarem també el famós celler Porto Calem i la Livraria Lello, una de les llibreries més boniques del món, on vaig aprofitar per adquirir l'obra essencial del poeta Fernando Pessoa. Una

bella ciutat que val la pena d'anar-hi.

I de Lisboa guardo el record de la Torre de Belém, però sobretot, del Mosteiro dos Jerónimos s. XVI –el seu claustre és impressionant– és la visita turística més important de la capital. Es va construir per celebrar el retorn de l'Índia de Vasco de Gama. L'any 1983 va ser declarat Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO.

Recordem que Sant Jeroni, proclamat Doctor de l'Església el 1295, és considerat Pare de l'Església, un dels quatre grans Pares Llatins. Va traduir la Bíblia del grec i de l'hebreu al llatí. És venerat a l'Església Catòlica, Ortodoxa i Anglicana. I és també el patró dels bibliotecaris, arxivers, arqueòlegs i traductors.

XVI edició dels Premis Josep Galan

// ROSA ARQUÉ

El dissabte 24 de novembre es va celebrar a Mequinensa la XVI edició dels Premis Josep Galan a la normalització lingüística i cultural del Baix Cinca. L'acte, organitzat per l'IEBC-IEA amb la col·laboració de l'Ajuntament de Mequinensa, va resultar molt entretingut.

El President de l'IEBC, Josep Labat, va obrir la cerimònia amb un discurs on va repassar els objectius de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i les vessants que el componen: reivindicar, potenciar i difondre la nostra llengua i la nostra cultura. Seguidament va passar a explicar la raó per la qual es van crear els premis Josep Galan a la normalització lingüística i cultural: són uns premis a l'esforç d'aquelles persones que utilitzen la nostra llengua materna en els seus negocis o el seus projectes, malgrat la lluita contrarrent que suposa avui en dia. Els premiats van ser: el grup de teatre Garbinada, la filòloga Maite Moret i l'historiador Jacinto Bonales.

A continuació, Julio Moreno, Se-

Entrega dels premis Josep Galan

MARINA BARRAFON.

cretari de l'IEBC-IEA va llegir l'acta del jurat de les Beques d'investigació "Amanda Llebot" i així es va saber que el guanyador de la convocatòria general d'enguany és Josep Martínez amb el projecte "*Atles històric del Baix Cinca*" i la guanyadora de la convocatòria escolar és Agnès Florensa amb el treball "*Presència dels Monfort a Massalcoreig, Torrent i Fraga (XVIII-XX)*".

Al llarg de l'acte es va fer públic el Premi Franja "Cultura i Territori"

2012, que s'atorgarà a la Fundació Jordi Cases i Llebot. Eix premi va ser creat l'any 2007 per Iniciativa Cultural de la Franja, per homenatjar aquelles persones, entitats, institucions, organismes que s'hagin distingit per potenciar la llengua i cultura catalana a l'Aragó.

Finalment, els alumnes de l'Escola Musical de Mequinensa van tancar l'acte amb un petit concert que va ser molt aplaudit pel nombrós públic assistent.

Premi d'actuació cívica 2012 a la Mary Zapater

// EULÀLIA CASALS

Moment de l'entrega del premi a la Mary Zapater
FUNDACIÓ CARULLA

El vespre de dilluns 12 de novembre, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, va tenir lloc el lliurament de Premis d'actuació cívica i del Premi d'honor que la Fundació Carulla atorga anualment a persones destacades per la seua tasca en diversos àmbits de la vida i les relacions humanes des del compromís amb la identitat cultural catalana.

Entre els premiats per actuació cívica d'enguany hi havia la fragatina Maria Zapater, que acompanyaven persones vinculades a l'Institut d'Estudis del Baix Cinca –entitat que havia impulsat la candidatura de Zapater al premi– i a la Casa de Fraga a Barcelona.

De formació autodidacta, Maria Zapater Labrador (Mary Zapater com a nom de ploma), va treballar les dècades dels 70 i 80 en l'emissora local Ràdio Fraga al capdavant de diversos programes de difusió dels valors locals i la història humana dels dos darrers segles. L'any 1988 Zapater va ser Premio Pignatelli de Periodismo de la DGA pels programes radiofònics dedicats a la història de la implantació del rec a la zona. En premsa escrita –en estreta

col·laboració amb el seu home, Josep Masagué (†2008)–, va estar al capdavant de diverses publicacions d'actualitat i edita, des de 1996, la revista trimestral *Fogaril i Calaixera. Quaderns de memòria*, d'investigació de temes d'abast comarcal, com la vida i l'obra del pintor Miquel Viladrich, establert a Fraga als anys 20, un tríptic mural del qual –*Barcelona, cap i casal de Catalunya*– decora precisament l'escala d'accés al Saló de Cent. La revista s'edita majoritàriament en català –català de la zona quan dóna veu als protagonistes de les històries que s'hi expliquen–, fet que va mereixer un premi a la normalització lingüística de l'IEBC. Zapater també té publicat el recull de relats breus *Les vint i una falòries*, amb vocables i maneres de vida tradicionals.

El també fragatí Josep Galan, històric president de l'IEBC, va obtenir el mateix guardó l'any 2003.

La moguda fragatina al *Fogaril i Calaixera*

// MÀRIO SASOT

Los Granujas
FOGARIL I CALAIXERA

La revista fragatina *Fogaril i calaixera*, dirigida per Mary Zapater, dedica el seu monogràfic semestral publicat el mes d'octubre a la música pop, rock i popular que s'ha fet a la capital i altres pobles del Baix Cinca, durant les darreres dècades, des de la segona, meitat del segle XX.

En aquest interessantíssim "Quadern de la memòria" es fa una exhaustiva i acurada recopilació dels diferents grups musicals de "música moderna" i música popular on hi va participar una bona part de la jo-

ventut més inquieta i sensible de tota la comarca, persones que després han destacat en les seues diverses professions una vegada arribats a l'època adulta. Aquest número de *Fogaril i calaixera* esdevé així un imprescindible document cultural i un material històric molt útil on els lectors interessats i investigadors poden endinsar-se en un capítol poc estudiat i valorat de la vida col·lectiva de la comarca.

Al llarg de les més de 60 pàgines de que consta l'exemplar, es repas-

sen les biografies de músics professionals consagrats com el mequinensà Antonio Vallés Perdrix, autor, entre moltes altres peces, d'un conegut pas doble dedicat a Jaen.

La publicació també inclou un extens capítol dedicat als cantautors aragonesos, entre els que destaquen José Antonio Labordeta, Joaquín Carbonell, Àngel Villalba, Anton Abad, i un duo local (de Fraga) "amb molta desinhibició i molt poca vergonya" que toca temes locals tradicionals amb música actual, format per Conrado Portolés i Juanito Surroca.

La part central de número està dedicada al que els seus autors (autores) anomenen "La moguda fragatina", rescatant de l'oblit músics que van ser l'ànima de molts grups dels anys 60, 70 o 80 a la zona, com Óscar Corbalan, o Antonio Galicia; Francisco Tejera, Batiste Estruga, i de grups com "Furgón de reparto", "Los granujas", "Lapsus", "L'angustia de Arthur", etc.

De tots aquests grups i músics individuals, la revista aporta una documentada visió biogràfica, reculls de premsa, entrevistes i les lletres de moltes de les seues creacions.

L'oli de la marca "Mequinensa" guanya la medalla d'or "The guild Fine Food"

// ANDREU COSO

L'oli d'oliva verge que es fabrica al Molí de Mequinensa propietat d'Antoni Rey, ha sigut guardonat amb la medalla d'or a la qualitat corresponent a l'any 2012 en el "The guild of fine food retailers", un reconegut certamen que organitza anualment un prestigiós grup de minoristes de productes gourmet coneguts com a "Guild Fine Food Retailers", i que atorga uns premis (or, plata i bronze) molt valorats en l'àmbit gastronòmic anglès.

El propi Antoni Rey ens explicava en una entrevista a *Temps de Franja*, al núm. 105 d'abril 2011, les característiques d'aquest producte: "Aquest oli és el suc obtingut d'olives fresques

de bona qualitat elaborat a través d'un procés artesà sense utilitzar calor. És el suc de l'oliva recol·lectada en el seu millor moment i processada adequadament, ja que s'extreu directament de les olives per procediments físics en condicions que no impliquen l'alteració de l'oli. A més, és un oli que no presenta cap defecte ni analític ni sensorial i que té tots els elements d'interès nutricional perquè no s'ha sotmès a cap procés de refinat. Aquest oli és considerat el millor, el de més categoria. El millor que podem trobar al mercat. L'oli verge extra és suc d'oliva tal qual, sense additius ni conservants".

L'art aragonès arriba a les aules

// ROSA ARQUÉ

L'alumnat de 4t de l'ESO de l'IES Bajo Cinca de Fraga participa en el projecte educatiu de difusió de l'art contemporani aragonès "CAAV a les aules".

El Col·lectiu d'Artistes Aragonesos Visuals ha elaborat un innovador projecte educatiu en el qual l'obra de 20 artistes aragonesos serà analitzada i interpretada per alumnes de secundària i batxillerat, en diferents centres educatius d'Aragó. L'IES Bajo Cinca de Fraga participa, amb 9 centres més de la Comunitat, en aquest projecte que pretén portar l'art contemporani a les aules.

L'alumnat de 4t de l'ESO i la seva professora, Tere Ibars, faran un treball d'anàlisi i interpretació d'obres d'artistes aragonesos contemporanis dins dels continguts de la matèria Educació

IES Baix Cinca
ROSA ARQUÉ

visual i plàstica. Eixa iniciativa permetrà que l'alumnat aprengui i coneixgui d'una manera divertida l'obra

d'artistes veterans com Paco Rallo o Paco Simon i d'artistes joves com Sarah Shackleton o Javi Joven.

ESTAMPES RIBERENQUES

I nosaltres sense saber-ho! // Joaquim Torrent

Aquests del PP cada dia ens venen amb una "dada científica" nova; després de fer-nos saber que a la Franja es parla "orie-naragonés" ara ens anuncien, en boca de l'Esperanza Aguirre, que "España tiene una existencia de 3000 años". Òndia, tu, i nosaltres sense saber-ho! És clar, com que estem tan obnubilats mirant-nos el melic no tenim temps per a res més. Sort que la insigne donya Espe ens ha tret de les tenebres de la ignorància, igual que quan els il·lustres "conquistadores" van inculcar als pobres indis la fe vertadera i la "lengua española" –tot emportant-se, de passada, unes quantes tones d'or–.

És una data rodona, tal com ha de ser, per a això ha de servir la història, per a commemorar gestes sublimes i glorificar fets d'importància universal. I què més important que l'aparició d'Espanya tot just fa 3000 anys?!, no tres-cents, no, que total són quatre dies, sinó tres mil·lennis! El temps just que fa que els nostres avantpassats porten "ofrendando nuevas glorias a España", malgrat la maldat de fenicis i britànics que sempre que han pogut ens han arrabassat porcions territorials -des de Gades a Gibraltar-. Tan sols cal pensar en herois com Viriat; tot i que era lusità i, convencionalment, se sol suposar que els tals lusitans eren portuguesos, una fotesa si tenim en compte l'eternitat d'Espanya i que Portugal no deixa de ser un gra inflammat al flanc esquerre.

I si, a més, el món existeix des de fa 6037 anys -segons una font de tanta solvència com els testimonis de Jehovà-, podem deduir perfectament que Espanya porta existint des de fa mitja eter-

nitat, cosa en la qual no hi havíem reparat fins ara, tot i que José Antonio ja ens havia avisat quan deia "España estaba en la mente de Dios desde toda la eternidad". Mai no li agraiem prou a la senyora Esperanza la seva objectiva i desinteressada erudició, que contribueix tant a il·lustrar-nos. I és que aquesta generositat i aquestes ganes de dir les coses pel seu nom són de lloar, lluny de les elucubracions i manipulacions de quatre intel·lectuals ressentits i frustrats –com la Sara Mago–, que l'únic que volen és intoxicar la bona gent. Sort que encara hi ha persones com donya Espe!

Des d'aquí suggereixo que un altre pensador patriota i desinteressat com és el ministre "de Educación", José Ignacio Wert, li proporcione un lloc d'acord amb la seua valua intel·lectual. Un lloc no directament polític, atenent la seua pròpia voluntat. Proposo que faça tot el possible per aconseguir-li un seient a la "Real Academia de la Historia". Al capdavant no li costaria gaire, només cal recordar com el propi Wert quan era ministre "de Cultura" va subvencionar l'esmentada acadèmia perquè pogués editar el seu "Diccionario Biográfico Español", on es parla de manera objectiva del General Franco i de les coses positives que va fer el seu règim; tal com ha de ser, sense ressentiments ni adoctrinaments. Segurament des de tan alta i apolítica institució podria continuar donya Espe fent la seua magnífica tasca, i fins i tot organitzar congressos o intercanvis amb institucions semblants d'arreu del món i amb el mateix afany "instructiu", com l'Acadèmia de la Història de Corea del Nord o la de Sèrbia...

TERESA CABANES, CENTRE DE LA CULTURA CATALANA A ANDORRA

«La flama expressa la il·lusió del poble català per la seua llengua»

// MARIA J. NICOLÁS ROYES

Aquesta passada primavera, vaig veure anunciada una pel·lícula gratuïta en català. La feien als cinemes Illa d'Escaldes-Engordany, a Andorra, i ho organitzava el Centre de la Cultura Catalana.

El film era "14 d'abril, Macià contra Companys", amb guió del Toni Soler i direcció d'en Manel Hueriga. Durant els últims anys, a mi se m'ha despertat un enorme interès pel tema de la Guerra Civil i el període històric anterior i posterior a aquesta. Així que a veure la pel·li que vaig anar. I no en vaig sortir decebuda si no sorpresa. La pel·lícula té la seva gràcia, us la recomano, i la sorpresa va venir al constatar un cop més lo poc que coneixem en general la nostra història recent, el fet que allò que explicaven — que entre el 14 i el 17 d'abril del 1931 Catalunya va ser la República Catalana —, sigui un episodi gairebé desconegut, com tants altres episodis gairebé desconeguts d'aquells poc coneguts anys 30.

Deixant de banda la incultura que arrosseguem en història contemporània de la primera meitat del segle XX, així va ser com vaig entrar en contacte per primer cop des que visc a Andorra (ja fa una pila d'anys) amb el Centre. Vaig entrar a la seva pàgina web i a partir d'aquí vaig pensar que fer-la petar amb la presidenta, la Teresa Cabanes, podria ser interessant.

Al començar a escriure aquest article-entrevista, he visitat la viquipèdia per poder arrodonir tot el que vam parlar amb la Sra. Cabanes i no puc estar-me de donar-vos informació històrica que allí hi he trobat (com podeu notar la història em perd, espero que la trobeu tant interessant com jo):

Els Casals catalans o Comunitats catalanes de l'exterior són associacions de catalans residents fora de

Flama del Canigó

MARIA NICOLÁS

Catalunya. Durant anys, han tingut un paper clau en la difusió de la cultura catalana i, en especial, de la llengua catalana. En l'actualitat, es compten més d'un centenar de casals establerts en uns quaranta països.

El primer casal català va ser fundat l'any 1840 a l'Havana, Cuba, amb el nom de Sociedad de Beneficiencia de Naturales de Cataluña. El Cercle Català de Marsella és el casal català més antic d'Europa, i fou fundat l'any 1918 per voluntaris catalans que havien lluitat a la Primera Guerra Mundial.

El casal més antic dels que funcionen dins l'estat espanyol és la Casa de València, a Madrid. Es va originar en el segle XVIII, quan es va fundar la Confraria de la Mare de Déu dels Desemparats, secció de l'Hospital de la Corona d'Aragó de la que formaven part aragonesos, valencians i catalans. El 1918, els nombrosos valencians que vivien a Madrid, molts d'ells tarongers, orxaters i seders, van fundar la Casa de València.

Existeixen Casals o Centres arreu del món, els més llunyans a Austrà-

lia, la Xina i el Japó. A l'Àfrica només n'hi ha un, al Marroc. En canvi el continent americà n'és ple, n'hi ha a tots els països. També n'hi ha a pràcticament arreu d'Europa i els països europeus que en tenen en major nombre són França i Suïssa.

Dintre de l'Estat espanyol n'hi ha a Madrid, Andalusia, el País Basc, Saragossa... Al Centre de la Cultura Catalana a Andorra l'han posat a l'apartat Països Catalans, al costat de Mallorca i Menorca.

Quan entres a la pàgina web del Centre (www.ccandorra.cat) t'expliquen molt bé quan va ser fundat, per qui, i sobretot quines són les activitats que duen a terme. Aquestes són les preguntes que jo li volia fer a la Teresa Cabanes, una barcelonina del barri de Sant Andreu que ja fa molts i molts anys que viu a Andorra, i que actualment n'és la seva presidenta. L'associació compta amb un ampli i acollidor local al cor d'Andorra la Vella, amb una gran sala de reunions i una biblioteca. Allí ens trobem i entre el que ella m'explica i el que hi trobo a la web, construeixo aquestes línies.

Primer de tot li demano si em pot definir què és el Centre, i si tots els Centres i Casals similars a aquest estan connectats, si formen part d'una xarxa.

Teresa Cabanes: *Som una associació catalana equivalent als casals catalans que funcionen arreu del món, amb la particularitat única entre tots, que nosaltres ens movem en un país on el català és idioma oficial, cosa que als altres no els hi passa. La tasca bàsica, per definir-ho d'una manera curta és la promoció i el suport a la llengua i la cultura catalana. Connectats tots els casals d'alguna manera? No, a partir que tots depenem de la Generalitat de Catalunya i que ens podem conèixer en alguna trobada que propicia la mateixa Generalitat, cada Centre funciona de forma independent.*

Ara toca preguntar-li què fan, quines activitats duen a terme aquí Andorra.

Teresa Cabanes: *Fem presentacions literàries, convidem a autors de rellevància que treuen al mercat obra en català. L'any passat van venir Marius Serra i Jaume Cabré. Aquest any ha vingut Pau Vidal, a presentar el seu nou llibre Fronts Oberts.*

Per Sant Jordi editem un llibre, sempre de temàtica que tingui a veure amb la cultura o la llengua. Aquest any hem fet De Soca-rel, recull de les festivitats i les tradicions més populars dels territoris de parla catalana, de l'autora Maria Cucurull (la Teresa em regala un exemplar d'aquest llibret encantador i molt ben treballat, gràcies!).

Promocionem el premi Carles Sabaté de música, que enguany ha guanyat la cantant Nuna. Muntem la Mostra de Cinema en català, cosa que no és fàcil per les poques còpies de pel·lícules catalanes que ens arriben.

Per Sant Joan anem a recollir la flama del Canigó. Organitzem el grup de persones que van fins dalt la muntanya, recullen la flama i la porten per entregar-la al Síndic (el Síndic és una figura de la vida política andorrana) i a les hores es reparteix per totes les parròquies del país. Aquest any dalt del cim del Canigó hi havia més de 500 persones recollint la flama!

En aquest punt la Teresa i jo ens posem a parlar amb més profunditat sobre aquest tema, la forta embranzida popular que estan agafant moltes tradicions catalanes.

Teresa Cabanes: *La flama cada vegada té més importància, la majoria de pobles i ciutats de Catalunya s'organitzen per rebre-la o anar a buscar-la. Ha passat a ser una reivindicació de la unitat del poble català.*

Les tradicions cada vegada tenen més força. En el decurs dels anys anteriors semblava que moltes d'aquestes coses quedaven obsoletes però ara hi ha un fenomen totalment al·lucinant, les tradicions cada vegada tenen més força i si afegeix més gent.

Per donar-te un parell d'exemples a més del de la flama, per Nadal també organitzem un concurs de pessetres i cada any ens trobem amb més

Els Casals catalans o Comunitats catalanes de l'exterior són associacions de catalans residents fora de Catalunya

Berenars literaris
MARIA NICOLÁS

establiments que hi participen, i quasi no ens ho podem creure. Després també està el sopar de cuina catalana, que organitzem un cop l'any amb el protagonisme d'un plat típic d'arreu dels Països Catalans, doncs aquests anys s'hi va apuntar tanta gent que quasi no hi cabíem!

Va passant l'estona i hem d'anar acabant. Li tinc una pregunteta reservada per el final però abans vull esmentar més activitats del Centre, dos concursos que fan a través dels telèfons mòbils i oberts a tothom. Un és el "Concurs de Cinema de Butxaca", i va de curts de màxim 90 segons enregistrats amb el mòbil. L'altre és el "Concurs de micropoesia", poemes de temàtica lliure de màxim 140 caràcters enviats pel mòbil.

El Centre també col·labora amb el Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra en la campanya "Voluntaris per la llengua". Es tracta d'establir parelles de, per una banda, un voluntari de parla catalana, i per l'altra, una persona amb interès en aprendre. Cada setmana, al llarg de tot l'any, queden una estona per parlar i practicar el català. El que vull preguntar-li al final és què li sembla això que s'han tret de la màniga els del Govern de la Comunitat d'Aragó respecte a la denominació del català de la Franja.

Teresa Cabanes: *Ho veig molt poc seriós. Jo crec que el millor que es pot fer és tractar-ho com una altra anècdota, una poca-soltada sense importància, no donar-li cap ressonància.*

El català és català a l'Alguer, a València, a Mallorca, a la Franja... on sigui que la llengua catalana es parli, allò és català.

Amb aquesta contundència ho deixem. I amb el desig d'estar més vinculada a les activitats del Centre a partir d'ara. Li agraeixo molt a la Teresa Cabanes que ens hagi dedicat el seu temps.

Abans de marxar, em convida a fer un tomb per la biblioteca i a agafar algun llibre en préstec. No em faig pregar i elegeixo 1936, *els catalans a l'exili*. En aquest llibre segur que hi trobo notícies dels Casals a Mèxic, Argentina, Veneçuela...

Concert del cantautor Rafael Casas

// J. ESPLUGA TRENC

Rafael Casas
durant el
concert
J. ESPLUGA TRENC

Rafael Casas és un cantautor d'Alcampell que durant els darrers dotze anys ha anat bastint una obra inquieta i personal, principalment en català, però també en anglès i en castellà, amb unes lletres que tracten de l'amor i l'amistat, de la natura i la societat, de llegendes històriques i populars. El passat 13 d'octubre va fer un concert a l'església de Tamarit de Llitera, un lloc amb una sonoritat idònia per al tipus de música de l'autor, on va comptar amb un notable èxit de públic. La vuitantena d'assistents van poder gaudir d'una sèrie de cançons fàrciques de sensibilitat, algunes d'elles de nova producció, així com d'algunes nades programades per a encaixar amb el to del local que acollia el concert.

El concert forma part d'una mena

de gira informal ('on the road') pels llocs més espirituals de la Llitera. En aquest sentit, amb anterioritat Rafael Casas havia fet recitals a l'església romànica de Natjà, a la de Baells i a la d'Alcampell. Es tracta d'edificacions centenàries on la reverberació del so dona una especial calidesa a les seues tonades. Fa un parell d'anys, Rafael Casas també va interpretar alguns cants en l'acte de presentació del número 100 de *TdF* a Alcampell. L'autor compta amb més d'una dotzena de CD's autoeditats, el darrer titulat *La Morada del Trueno* en homenatge al famós personatge de Víctor Mora, *el Capitán Trueno*. El passat mes d'abril de 2012 va editar un llibre amb les lletres d'un centenar dels seus temes sota el títol de *Les meues cançons* (Pagès Editors).

L'aragonès més antic era de la zona de la Llitera

// J.E.

La professora de la Universitat de Saragossa Lourdes Montes, convocada pel Centre d'Estudis Lliterans, va impartir el passat 18 d'agost a Gava una conferència sobre l'anomenada Cova dels Moros, un jaciment arqueològic situat en aquesta població lliterana. La professora Montes va ser codirectora de les set campanyes d'excavació que es van fer entre els anys 1984 i 1994, que van situar la Cova en un lloc preponderant en els estudis internacionals sobre prehistòria. Montes va explicar que a la Cova dels Moros s'hi van trobar restes de Neandertals d'entre quaranta i cinquanta mil anys d'antiguitat, cosa que els convertiria en les restes humanes més antigues mai trobades a Aragó. A més, al jaciment s'hi van catalogar milers de restes d'animals, com ara cavalls, cérvols, cabres, óssos, hienes de les cavernes, llops, guineus, teixons, i fins i tot lleons i rinoceronts (!) que formaven part de la dieta d'aquells Neandertals.

Malgrat que les excavacions van començar ja fa quasi tres dècades, el desconeixement per part de la població local va donar peu a moltes llegendes al voltant de la Cova, cosa que es va traduir en nombrosos robatoris i destrosses. Montes va reconèixer que si s'hagués fet una millor difusió, potser tots aquells actes vandàlics no s'haguessen produït. La conferència va servir per a pal·liar el distanciament entre les institucions científiques aragoneses i la població lliterana.

DONES

Anakaona/Anacaona (1464-1504) // M. Llop

Una de les principals figures de la societat taina per la seua valentia i coratge i gran cor. La primera dona cacic de Jaragua. Anacaona, en la seua llengua, significa Flor d'or. Es va distingir per la seua bellesa, intel·ligència i talent per recitar poesies que sabia de memòria. Quan van arribar a l'illa l'expedició de Cristòfol Colon, al 1492, ella sentia curiositat i admiració pels coneixements que tenien aquells homes. Però els abusos contra les dones i d'altres actuacions la van convèncer que representaven una amenaça a combatre. Al cap d'un any, el governador de l'illa Nicolàs de Ovando va sol·licitar una visita amistosa a Jaragua. Van rebre els 350 homes amb festa i ball i els espany-

ols van atacar quan estaven reunits i els van cremar. Anacaona i la seua filla Higüemota van fugir però als tres mesos, Ovando, la va localitzar i condemnar públicament a la forca. Immortalitzada en la història nacional per defensar els dretes de la seua gent.

Anacaona també és el nom del grup de música que fundà Concepción Castro i les seues germanes el 17 de febrer de 1932b a l'Havana. Actualment, la directora de l'orquestra, Georgia Aguirre constata que el grup ha sabut consolidar un estil que combina la tradició i la modernitat. ¡Escolteu aquestes cubanes i ben segur que gaudireu!

Turisme rural a la comarca

// JOSEFINA MOTIS

Com és sabut, la Llitera es una comarca d'Osca, situada al NE d'Aragó que limita amb Catalunya a l'est, al sud amb la comarca del Baix Cinca i al nord amb la Ribagorça. A l'oest entre el Cinca i el Somontano de Barbastre.

És una comarca amb contrast, d'àmbit rural. El nord és agrest, blanquinós, de terres dures, amb oliveres, alzines, i herbes aromàtiques. Per perdre's i disfrutar del silenci i solitud a llocs que no han estat explorats. El sud més verd, productiu, amb importants empreses ramaderes, Carn Nature, i explotació agrària.

Com a zona turística té llocs d'interès per a visitar que ofereix la natura, els costums dels pobles i la pròpia història. Prop de Surita passant cap al Barranc de Getsemaní, hi ha abundants pous de gel, per aquesta zona de Baells i Camporrells. L'embassament de Santa Anna, i més amunt el Barranc de Gavasa. I la salina de Peralta de la Sal.

Als voltants també hi ha llocs a l'abast, com el Santuari de Torreciutat, el Castell de Montsó, el Monestir Romànic de Villanueva de Sixena, entre d'altres.

Es fan diverses activitats que poden ser propícies per al turisme rural. Al-

gunes rutes, com la del Vi, per les bodegues d'origen al Somontano de Barbastre, esports d'aventura com vols amb avioneta i senderismes molt estimulants pels habitants de la zona o pobles i encara més pels visitants

Interès especial té l'artesania, sent l'evolució de l'antiga canterereria com a ceràmica utilitària que es practicava en aquests pobles. Un important representant de la ceràmica artística és M. Molet, a Albelda, que fa ensenyament i exposicions molt més enllà dels pobles i la zona.

Són tradicionals algunes festes com el Corpus a Tamarit amb les 'alfombres' de flors, la festa del Tocino a Albelda i les de la Trilla i la Sembra. Alguns carnivals amb gegants, o festes de Nadal amb rutes de Pessebre especials, com la de Sanui. A més dels programes d'associacions, biblioteques i ajuntaments de cada poble, amb les seves festes i particularitats, de les que hi ha informació en el seu moment, com conferències sobre natura o història a Binèfar, o totes les activitats del Cellit a Tamarit, les tertúlies

Castell de Montsó
WEB COMARCA
CINCA MEDIO

a la fresca a Alcampell, entre d'altres.

Com allotjaments es practica molt l'habilitació de cases rurals de les que n'hi ha entre vuit i deu de conegudes, alguns hostals i albergs. També, per descomptat, es compta amb restaurants oportuns a cada poble .

De totes les activitats, llocs d'interès i allotjaments hi ha informació i facilitats de contactar a l'Associació Llitera Turística que es va constituir l'any 2006 a Osca per representar a les cases rurals i altres serveis turístics i va ser declarada d'interès públic per l'Ajuntament de Tamarit el 2009. A més de coordinar les activitats dels membres, recolza les iniciatives i garanteix la qualitat dels serveis.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Bombolles democràtiques // Ramon Sistac

Un dels pocs plaers que encara em puc permetre, tot i que no tinc gaire clar per quant de temps, és el de beure xampany. Un plaer físic, d'acord; però amb importants derivades espirituals: no és debades que l'inventés un monjo benedictí allà pel segle XVIII ("el segle de les llums"), el famós Dom Pérignon. Jo en dic *xampany* com ho he dit tota la vida, però no en faig *casus belli*, i entenc el motius comercials i legals per a dir-ne *cava*, com de fet ja fa gairebé tothom excepte els lingüísticament repatanis com jo. De fet, m'agrada molt el *champagne*, i encara m'agradaria més si no fos pel seu preu abusiu, sovent fora de l'abast del meu sou de professor. El cava, pel contrari, li cau més simpàtic a la meua butxaca, el pots comprar si vols directament al productor i n'hi ha d'excel·lents a preus molt raonables. També he tastat algun camí la *blanquette* llenguadociana i el *prosecco* del Vènet i del Friül, i solen ser prou bons. De la mateixa família, però, no li puc a l'*Asti spumante* del Piemont, al meu modest parer una autèntica porqueria dolça que et deixa el bigot mostós.

Tota excusa és bona per a prendre xampany. El vi pareix

que té llicència per a ser consumit sense cap més motiu que acompanyar les menjades, però el cava ens exigeix una justificació, ha de "fer festa". Confesso que en tinc apuntades a l'agenda un tarter, d'excuses, no fos cas que no en trobés en el moment que em ve de gust. Una que no falla mai, i per a mi és fixa, és la de la nit electoral. Sempre que hi ha eleccions prenc xampany. Si guanyen *els meus* (encara que sovent no sé qui són), l'obro per celebrar-ho. Si guanyen *els altres*, fins i tot si són d'aquells que no hauria volgut de cap manera que guanyessin, l'obro igualment, i aleshores bec per oblidar. La nit del 25 de novembre de 2012, quan es va començar a aclarir el complicat panorama de les eleccions catalanes, vaig obrir una ampolla de Ràfols Surià Blanc de Blancs, d'un petit productor de Sant Sadurní. Ara no em vaga de dir-vos si ho vaig fer per celebrar o per oblidar. Si us pica la curiositat, aneu ara mateix a la nevera i agafeu aquella ampolla de cava que guardeu per si es presenta l'ocasió. Beveu-vos-la (feu-ho acompanyats, i si no també, què caram!) i deixeu volar la imaginació.

Nit de Poetes a Girona

// JULI MICOLAU

El passat 14 de setembre es va celebrar al Pati de les Magnòlies de l'Edifici de la Generalitat a Girona la 19a edició de Nit de Poetes, organitzada pels Amics de la UNESCO de Girona amb el suport de l'Ajun-

tament gironí, el Consell Comarcal del Gironès, la Diputació gironina, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i la col·laboració de la Delegació Territorial del Govern de la Generalitat a Girona.

Juli Micolau a la 19a edició de Nit de Poetes
MÓNICA AMORÓS

Donaren la benvinguda la presidenta de la coordinadora Nit de Poetes, Roser Balló i Dolors Reig, presidenta de l'associació Amics de la UNESCO de Girona.

A la primera part participaren les guanyadores dels XXXII Jocs Florals de l'Ajuntament de Girona, categoria post-obligatòria (Anna Felip, Clàudia Tallero i Eva Vayreda), i els poetes d'avui (i de sempre), coordinat per Lluís Lucero. El poeta de sempre va ser Georg Trakl (1887-1914), traduït per Feliu Formosa i llegit de l'original per Jörg Zimmer i en català per Lluís Lucero. Els poetes d'avui foren Rosa M. Nogués, el matarranyenc Juli Micolau, Vinyet Panyella i Marcel Riera.

La segona part va ser un homenatge a Josep M. de Sagarra (1894-1961) amb un guió de Narcís-Jordi Aragó i l'adaptació i dramaturgia a càrrec de Martí Peraferrer.

la modernitat cicle de conferències curs 2012/2013

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCIS
Producció Editorial de la Diputació de Lleida

- *Retrat de la societat contemporània,* a càrrec de Lluís Sàez, sociòleg i professor d'ESADE.
DATA: 13 de desembre de 2012
HORA: 19.30h
LLOC: IREL
- *La modernitat i l'art,* a càrrec de Frederic Vilà, arquitecte i historiador de l'art; catedràtic de la UdL.
DATA: 14 de febrer de 2013
HORA: 19.30h
LLOC: Aula Magna IEI
- *La modernitat i la ciència,* a càrrec d'Ester Vilapriñó, biòloga i investigadora de la UdL.
DATA: 17 de gener de 2013
HORA: 19.30h
LLOC: IREL
- *La modernitat i la modernitat tardana,* a càrrec de Josep Maria Esquirol, filòsof i professor de la UB.
DATA: 14 de març de 2013
HORA: 19.30h
LLOC: Aula Magna IEI

El Bosc, la pel·lícula ambientada al Matarranya, del Festival de Sitges a Arnes

// LLUÍS RAJADELL

El director, el guionista i la protagonista de la pel·lícula *El Bosc*, ambientada al Matarranya, van assistir a la presentació del film a Arnes (Terra Alta) el passat 1 de desembre. Els actors reproduïen en els diàlegs la variant dialectal del català matarranyenc.

La pel·lícula *El Bosc*, dirigida per Óscar Aibar i basada en un relat d'Albert Sánchez Piñol, es va estrenar, en primícia, al poble on es va rodar parcialment. El film, que es va presentar al Festival de Cinema Fantàstic de Sitges el passat 12 d'octubre amb bona acollida del públic i la crítica, també inclou una escena filmada a la capella del Pilar de la Freixneda (el Matarranya) el passat mes de maig.

La presentació a Arnes va comptar amb la presència del l'actriu protagonista, Maria Molins, del director, Óscar Aibar, i del coguionista, Albert Sánchez Piñol, bon coneixedor del Matarranya. Des de menudet, Sánchez Piñol estiuja a la Torre del Compte, el poble d'on és nadiua sa iaia materna, on hi té casa i on s'hi desplaça per a descansar i escriure.

A l'acte de presentació van assistir els veïns d'Arnes i d'altres pobles del voltant, com Vall-de-roures, Queretes, Beseit, Calaceit o Arenys de Lledó. Alguns d'ells van participar com a figurants en la filmació. El productor, Ramon Vidal, de Fausto Producciones, va explicar que *El Bosc* es projectarà al cine d'Arnes des del 30 de novembre fins al 9 de desembre.

Els interessats en veure el resultat d'esta adaptació per al cinema d'un conte d'ambientació matarranyenca hauran d'aprofitar la presentació anticipada a la veïna població d'Arnes perquè la pel·lícula no s'estrenarà a les sales comercials fins al 14 de desembre, i ho farà en dues versions, la catalana i la castellana.

Encara que Fausto Producciones va demanar finançament d'institucions aragoneses, finalment el projecte va eixir endavant amb la col·la-

boració del canal autonòmic de televisió de Catalunya, TV3, i de Radiotelevisión Española.

El rodatge es va distribuir entre Vila-rodona (Tarragona), per als interiors, i Arnes i el Matarranya per als exteriors i el poble. La darrera estrena del director Óscar Aibar és *El Gran Vázquez*, de 2010 i protagonitzada per Santiago Segura. L'equip d'actors està encapçalat per Àlex Brendemühl, Maria Molins, Pere Ponce i Tom Sizemore. Este darrer actor, que interpreta a un membre de les brigades internacionals i aporta un toc internacional al projecte, ha participat en produccions com *Salvad al soldado Ryan*, *Pearl Harbor* o *Black Hawk derribado*.

El Bosc es basa en un relat d'Albert Sánchez Piñol inclòs en el seu llibre *Les edats d'or*, editat per La Campana l'any 2001. La història, que combina elements històrics amb altres fantàstics, destaca per la seua ambientació rural, constituint un format singular que Vidal bateja com "agrofantàstic". El productor resalta el paisatge "dur i molt peculiar" del Matarranya, una comarca que defineix com un territori "de roques sinuoses i estranyes, oliveres retorçades i feristesles sotjadores".

L'argument del film gira al voltant d'unes misterioses llums que els habitants d'un mas veuen entre un

El director Óscar Aibar - segon per l'esquerra - amb els actors de *El Bosc* a la presentació al Festival de Sitges.

FESTIVAL DE CINEMA FANTÀSTIC DE SITGES

flocall de pins i que es repeteixen dos dies a l'any. Durant la Guerra Civil, dintre del període de repressió anarquista a la rereguarda republicana, l'amo del mas, perseguit pels llibertaris, decideix introduir-se entre els pins i penetrar en la misteriosa llum, que el portarà a un altra dimensió en la que troba un mon paral·lel. Així escaparà dels seus perseguidors i podrà retornar quan passi la tronada.

Ramón Vidal explica l'idea de posar en marxa el projecte de *El Bosc* per la seua admiració, i la del director Óscar Aibar, vers l'obra d'Albert Sánchez Piñol, un autor molt singular dins de la literatura fantàstica catalana. Sánchez Piñol va aconseguir l'any 2002 amb *La pell freda* un aclaparador èxit editorial que ha estat traduït a 37 llengües.

Però l'aspecte cultural del Matarranya que més ressalta la pel·lícula es l'idioma, "un català antic amb influències aragoneses i valencianes que atorga a la història un tret de personalitat molt especial", segons Ramon Vidal. De fet, un dels elements que més crida l'atenció al visualitzar el tràiler de *El Bosc* és la parla dels actors, adaptada com un guant al parlar propi dels pobles del Matarranya. Qui vulgue confirmar-ho no te més que veure el tràiler a www.faustoproducciones.com/cat.

Presentació a Saragossa del *Mapa lingüístic d'Aragó*

// MARIA ÀLVAREZ

El passat 20 de novembre va tindre lloc, a una sala del restaurant Siendra, de Saragossa, la presentació pública del *Mapa lingüístic d'Aragó*, un petit llibre, que recull el llistat dels topònims, en la seua llengua autòctona, de les localitats incloses en les “zones d'ús predominant de l'aragonès i el català” segons la distribució territorial que figurava a l'avantprojecte de Llei de Llengües de 2001.

Nacho López Susín, president del “Rolde de Estudios Aragoneses”, entitat que organitzava l'acte i coordinador de l'elaboració del mapa, indicà que “aquest mapa ve a cobrir un buit vergonyós i a denunciar la passivitat del govern aragonès per no complir els compromisos de delimitació de les zones bilingües que prescriu la Llei de Llengües actualment vigent. Susín també assenyala que Javier Callizo, “la mateixa persona que com a membre del PAR i responsable de Cultura de la DGA recolzà l'avantprojecte de 2001, que fins i tot contemplava la cooficialitat de l'aragonès i el català als territoris on es parlen, és la que defensa i promou el text que es debatrà prompte a les Corts on parla de l'aragonès oriental”.

Màrio Sasot, participant en la revisió de la toponímia dels pobles i municipis de l'àmbit lingüístic del català,

Presentació Mapa lingüístic d'Aragó
CARLOS SERRANO

al·ludí al pròleg elaborat per al mapa lingüístic a càrrec del Natxo Sorolla per a explicar que “de les 6.000 llengües que es parlen avui al món, cada any en desapareixen 25” i afegí que, tot i la importància i la gravetat de la crisi econòmica, és important lluitar perquè els drets humans conculcats amb total impunitat amb l'excusa de la crisi, com és el cas dels drets lingüístics dels parlants de les llengües minoritzades a l'Aragó.

Per altra banda, el professor universitari i escriptor en aragonès Franchó Nagore, encarregat de la revisió del llistat de pobles de l'àmbit geo-

gràfic de l'aragonès, parlà de la dificultat d'establir la denominació tradicional de determinats topònims, especialment de les àrees de transició o de contacte entre l'aragonès i el català, com és el cas de determinats llocs de la conca del riu Isàvena. També parlà d'alguns curiosos equívocs que, com a vegades passa amb alguns topònims catalans, han sofert molts nom de pobles en aragonès a l'hora de traduir-los en castellà degut a la ignorància que tenien els “traductors” (secretaris d'Ajuntaments, mapes de l'exèrcit, etc.) de la llengua autòctona que havia creat els topònims originals.

Esquerra Unida presenta un text alternatiu a la Llei de Llengües del Govern aragonès

// MÀRIO SASOT

El grup parlamentari d'Esquerra Unida a l'Aragó presentà el passat 26 de novembre a les Corts regionals un projecte alternatiu de llei de defensa, foment i ensenyament de les

llengües pròpies d'Aragó com esmena a la totalitat al presentat pel Govern del PP-PAR.

L'escriptor aragonès, Ànchel Conte, i el portaveu d'EU Aragó a les Corts, Adolfo Barrena, explicaren que el seu text tracta d'evitar la “mort” de l'aragonès i va en contra de l'anticatalanisme que promou la DGA.

IU Aragó aposta per la cooficialitat de les tres llengües a les zones d'Aragó on es parlen i la possibilitat de dirigir-se a les institucions públiques en qualsevol d'elles: aragonès, català i castellà.

Segons els portaveus d'aquest grup el text presentat per l'actual govern “s'ha quedat encara més curt que la llei aprovada pels Corts el 2009” i aposten perquè l'ensenyament de les llengües aragoneses sigui obligatòria “per garantir la seua supervivència”.

Andreu Coso Catalán

// CARMÉ MESSEGUER

Hi vaig coincidir en la marxa senderista del Poble, que té lloc anualment per l'abril. I és que l'Andresset (Mequinensa, 1949) és d'aquells mequinensans que mai han acabat de marxar del Poble i que hi tornen sempre que se'ls presenta l'ocasió.

Fill de miners i pagesos, als 19 anys va marxar a Barcelona, on es va acabar establint i formant una família. Des dels 15 treballava a l'empresa ENHER, on ha desenvolupat tota la seua carrera professional fins a la jubilació. Els seus estudis en Psicologia clínica, que va cursar com a formació personal mentre treballava, ampliat amb els de màrqueting, estadística i recursos humans, li van permetre exercir més tard de cap d'estudis al Departament d'estudi i estratègies de màrqueting i com a responsable de qualitat de servei al Departament de defensa del client, sempre dins de l'elèctrica ENHER.

Subscriber de *Temps de Franja* des del primer número a instàncies del seu cosí Hèctor, l'Andresset n'ha acabat

sent col·laborador com a entrevistador o com a "galerista" de personatges del Poble (pintors, futbolistes, músics, ...), ja que, segons confessa, li agrada col·leccionar històries de vida. En aquesta mateixa línia darrerament ha col·laborat també en la revista fragatina *Fogaril i Calaixera* recuperant biografies per a la lletra impresa, com la del músic Antonio Vallés, i treballa encara en la de la pianista Maria Vallés, que va arribar a oferir un concert al Palau de la Música. També s'interessa pel futbol i té en cartera fer la història del C.D. Mequinensa, equip en què va militar, en col·laboració amb altres mequinensans.

L'altra gran afició seua ha estat sempre la música: va aprendre a tocar la guitarra amb l'oncle Fernando Riau i va estudiar solfa amb l'oncle Santiaguet. Admirador dels Beatles, va ser integrant, com a guitarra solista, harmònica i veu, del conjunt de pop-rock Hobby's, que, amb repertori propi i versions, va tenir certa popularitat a finals dels anys 60 i va arribar

Andreu Coso Catalán

a compartir escenari amb Los Diablos.

Per la seua perspectiva privilegiada, va col·laborar en el llibre *Mequinensa a través de la historia* (Ajuntament de Mequinensa, 2010) amb un extens capítol sobre el trànsit del poble vell al poble nou amb motiu de la construcció de la presa de Riba-roja, treball que va servir com a documentació per a l'obra teatral *Mequinensa* (2012) produïda pel Teatre Nacional de Catalunya.

U2

Continent i contingut // Esteve Betrià

Els darrers cinc anys, el meu períple laboral com a funcionari interí del Departament d'Educació/Ensenyament de la Generalitat de Catalunya m'ha portat a treballar en centres d'ensenyament secundari del nord-est de Barcelona o bé en poblacions del Barcelonès Nord –*lato sensu*–: Badalona, Santa Perpètua de Mogoda i Santa Coloma de Gramenet. Enguany, m'ha dut a un centre de secundària del barri barceloní de la Trinitat Vella, un centre que compta amb un alumnat d'origen molt divers: pakistanesos, marroquins, sikhs, sud-americans, ... així com un reduït 20% d'alumnat de nacionalitat espanyola amb un escàs coneixement actiu de la llengua catalana; o dit d'una altra manera: que tenen com a llengua familiar i de carrer el castellà de Barcelona. Les anècdotes de tot tipus en aquest centre són gairebé diàries, però ara només voldria comentar-ne una de caràcter lingüístic que he trobat especialment divertida –si més no per a mi– i, ahora, prou significativa.

La segona setmana de novembre intentava explicar als alumnes de 4t de l'ESO en què consisteix l'atribut en els verbs copulatius (*ésser/ser, estar i semblar/parèixer*). Entre els tipus d'atributs dels verbs copulatius trobem els que estan constituïts per un sintagma preposicional com ara 'de fusta' en l'oració 'Les cadires són de fusta'. Doncs bé, l'exemple que apareix en el nostre manual escolar que descriu aquest tipus d'oracions és 'La paella és d'alumini', i per tant, s'entén que l'atribut és el sintagma preposicional 'd'alumini'. Però així que escric a la pis-

sarra aquesta oració atributiva sento una alumna que exclama: *Profe, ¿como va a ser de aluminio una paella?* "Coral, una paella pot ser de ferro, d'alumini o d'algun altre metall o material resistent al foc", li responc de manera improvisada. Tanmateix, en veure la cara d'estranyesa i incredulitat de l'alumna m'adono –ai las!– que per a ella una paella només pot ser d'arròs; això sí, arròs acompanyat de marisc, pollastre, conill o qualsevol altre aliment gastronòmicament adient, mai d'un material tan dur –i gens mengívol– com l'alumini.

Llavors veig clar que per a la Coral una paella és el contingut mengívol d'un determinat recipient, és a dir que només coneix el significat castellà de la paraula 'paella', mot de clar origen català –valencià, si voleu. Per a mi, en canvi, una paella és un continent, és a dir el 'recipient de ferro, de base circular i de vores inclinades i de poca altura, amb un mànec llarg o amb dues anses petites, que serveix per a fregir ous, patates o altres aliments'; però mai, entenc, per a fer un arròs, perquè per a fer un arròs jo empro sempre una cassola de fang.

I ja que hi som, només us vull recordar que al Poble una 'paellada' –en principi, el contingut d'una paella– és la paraula que mos serveix per designar el 'guisat fet de trossos de primentó verd, tomata, ceba i albergínia, i a vegades també carabassó o altre vegetal, i que sol menjar-se com a salsa combinat amb carn, abadejo, etc.', un guisat designat, en general més enllà del Poble, amb la paraula 'samfaina'.

Celebració del Centenari de la primera Gramàtica de la Llengua Catalana

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

Al Palau de la Generalitat de Catalunya, el passat 16 d'octubre va tenir lloc l'acte de commemoració del centenari de la publicació de la primera *Gramàtica de la Llengua Catalana* i la presentació del 8è volum de les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

A la taula, presidida pel Sr. Ferran Mascarell, conseller de Cultura, hi eren el Sr. Salvador Giner, president de l'IEC, el Sr. Isidor Marí, president de la Secció filològica de l'IEC, la Sra. Yvonne Griley, directora General de Política Lingüística i el Sr. Jordi Mir, director de les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

Obert l'acte pel Sr. Conseller, el president de l'IEC parlà de la tasca de la institució i de la seua fidelitat a la llengua catalana tal com inicià el mestre Pompeu Fabra. El Sr. Isidor Marí intervingué glosant la figura de Pompeu Fabra i de l'extraordinària obra *Gramàtica de la Llengua Catalana*, destacant el seu contorn quan es va publicar, la seua completa estructura, així com el seu potencial de futur. El Sr. Jordi Mir, com a codirector amb el Sr.

Joan Solà –mort ja fa uns anys–, de les *Obres completes* del mestre, va repassar els treballs i col·laboracions amb relació al 8è volum que es presentava i que tracta de l'Epistolari, i va agrair la tasca dels vint-i-dos especialistes i de tots els col·laboradors. Va afirmar, entre moltes coses més, sobre el mestre: “va dedicar

Commemoració del centenari de la primera Gramàtica de la Llengua Catalana

JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

la vida a salvar i dignificar la llengua”, “Pompeu Fabra i la seua obra són uns bastions sòlids de la identitat nacional”.

Clogué l'acte el Sr. Ferran Mascarell fent esment del procés i dificultats de la cultura i la llengua catalanes dels passats cent anys, de la seua vitalitat i de l'ocasió històrica actual.

NO SOM D'EIXE MÓN

Reparacions // Francesc Ricart

Doncs jo li demanaria al senyor Marcelino Iglesias reparacions per a la Franja. Com diria aquell, qui s'ha cregut que és! La participació de l'expresident del Govern d'Aragó a Lleida, en la campanya del PSC de les eleccions del 25N a Catalunya, ha esfereït i escandalitzat tothom. L'home de Bonansa, sense despenjar-se, va relacionar l'independentisme català amb els “hipernacionalismes”, recordant les més de cent milions de víctimes del nazisme. Tot això en un discurs en què aprofitava per posar la por al cos davant una possible Independència de Catalunya i davant la por a la frontera i a la distància insalvables (!) per als de Fraga, deia, que comportarà la terrible separació. Encara sort que l'expresident prové de la tradició socialista, que fa poques dècades brandava la bandera per l'autodeterminació dels pobles.

Vull recordar un altre camí que, en ple auge del conflicte pels béns religiosos del bisbat de Lleida, M. Iglesias va dir i repetir allò que l'actuació de Catalunya, en relació a les obres d'art del Museu de Lleida Diocesà i Comarcal, equivalia a la d'Espanya amb els Papers de Salamanca. És a dir, posava el conflicte de les obres del bisbat de Lleida, procedents d'un es-

pai històric lligat al llarg de més d'un mil·lenni, en el mateix nivell del botí de guerra dels nefastos guanyadors de la Guerra Civil Espanyola, el botí de guerra del general Franco, i perdoneu per fer-lo eixir en aquest paper.

Abans d'aquests dos episodis que algú pot considerar anecdòtics, l'avui senador del Senat espanyol ja ens va tenir entretinguts tres legislatures -aviat és dit!- per arribar a una llei de llengües exigua que ja s'ha vist que no ens ha portat enlloc. Tothom esperava que la seua presència condicionés de manera determinant el respecte pel català a l'Aragó i va resultar un fiasco o gairebé, amb la seua por i mala consciència de catalanoparlant a l'Aragó, ...

I ara ens regala la perla de la comparació del nacionalisme i els problemes de la frontera per “anar de Fraga a Lleida”. No sé què en penseu, però el senyor Marcelino Iglesias hauria de presentar excuses i oferir reparacions pels greuges encadenats que ha provocat a la Franja des de la seua condició de persona pública que, amb actuacions com les que hem ressenyat, ajuda encara més a afonar la nostra autoestima en uns moments tan delicats.

Sobiranistes *versus* unionistes

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

Artur Mas en un miting de campanya electoral
EFE

L'afirmació que la demoscòpia no és una ciència exacta ha quedat ben palesa en els recents comicis electorals de Catalunya. Cap enquesta donava menys de 60 diputats al Sr. Mas i en va obtenir només 50. Es van equivocar les enquestes i es va equivocar també el Sr Mas en convocar unes eleccions, interpretant que el milió i mig de manifestants del 25S eren gairebé tots votants potencials de CiU i que les retallades del seu govern tindrien poc efecte en el moment d'introduir les paperetes a l'urna. Deixem per als estudiosos dels resultats electorals les complicades i de vegades imaginatives explicacions dels errors demoscòpics. Em temo que les empreses que van dur a terme les enquestes recorreran, com sempre, al comportament final dels indecisos i a l'amplària de les forquilles previstes.

La distribució d'escons entre les diferents forces polítiques ha canviat sensiblement respecte als que es van produir a les eleccions del 2010, però, què ha succeït amb el vot sobiranista i unionista? Al meu entendre són "sobiranistes" les forces polítiques i els seus votants, partidaris d'un estat propi per a Catalunya, o almenys defensores del dret a decidir dels seus ciutadans. Òbviament qualifico de "unionistes" als no partidaris o als que no expliciten clarament la seua posició.

Sumant el nombre de diputats sobiranistes dels comicis del 2010

–CiU, ER, ICV i SI– obtenim una xifra de 86, o sigui el 63,7% del total. Si en comptes d'escons comptem els vots, eliminant l'efecte de la llei d'Hondt, el percentatge és del 62,2%. Com ha quedat el Parlament català després de les eleccions del passat 25 de novembre?: els diputats sobiranistes –CiU, ER, ICV i CUP– arriben a la xifra de 87, el 64,4% del total, i en percentatge de vots hi representen el 62,3%, eliminat l'efecte de la llei d'Hondt. Convindrà amb mi el lector que el sobiranisme s'ha mantingut amb tota la seua força, si més no, ha augmentat una mica.

Si parem esment al lliscament de vots entre partits, no hi ha cap dubte que les posicions sobiranistes s'han radicalitzat, bona prova d'això és l'augment d'11 escons d'Esquerra Republicana i la pèrdua de 12 de Convergència i Unió, menys sobiranista. Pel mateix motiu s'ha produït també un "esquerrament" del Parlament Català. I encara més, cal afegir que la desaparició de Solidaritat per la Independència –partit de centre dreta– i l'entrada de les CUP –partit radical d'esqueres, cosins germans del moviment 15M– és una altra demostració de l'"esquerrament" i radicalització del Parlament Català.

Per tant, s'equivoquen tots els que volen veure en la pèrdua de dotze escons de CiU, una reducció del sobiranisme endins de l'electorat català. Tanmateix, sóc conscient que la des-

autorització del Sr. Mas com a líder absolut del camí cap a la convocatòria del referèndum o consulta sobre l'Estat propi o la independència, pot fer allargar els terminis de la consulta, però no rebaixar el que des de fora de Catalunya es va denominar com a "suflé" independentista. És cert també que el Sr Mas té força difícil la formació d'un govern estable, encara que tot això no pot implicar que als gairebé dos terços de catalans que, per les raons que siguin, reivindiquen el seu dret a decidir, se'ls pugui esventar brandant únicament la Constitució. El problema s'incardina en l'essència de la democràcia. Ha de/pot la Constitució fer emmudir la voluntat sobirana de la majoria dels ciutadans catalans? De totes maneres fins ara totes les demandes es centren en la possibilitat de celebrar una consulta. Qui sap quin podrà ser el resultat d'aquesta consulta.

Per acabar vull subratllar que dins dels partits unionistes he inclòs el Partit dels Socialistes de Catalunya, però tinc els meus dubtes que la meua decisió hagi estat totalment correcta, tot i que en el seu programa electoral figura la demanda de la consulta o referèndum, això sí, dins de la legalitat. La negació de la consulta per part del Partit Popular, seria causa suficient per frenar la consulta al parer del PSC o al de una part dels seus membres?

Hi ha un problema a Catalunya, emperò també hi és a Espanya.